

1-2-3-4.
SZÁM

SZÉKELY

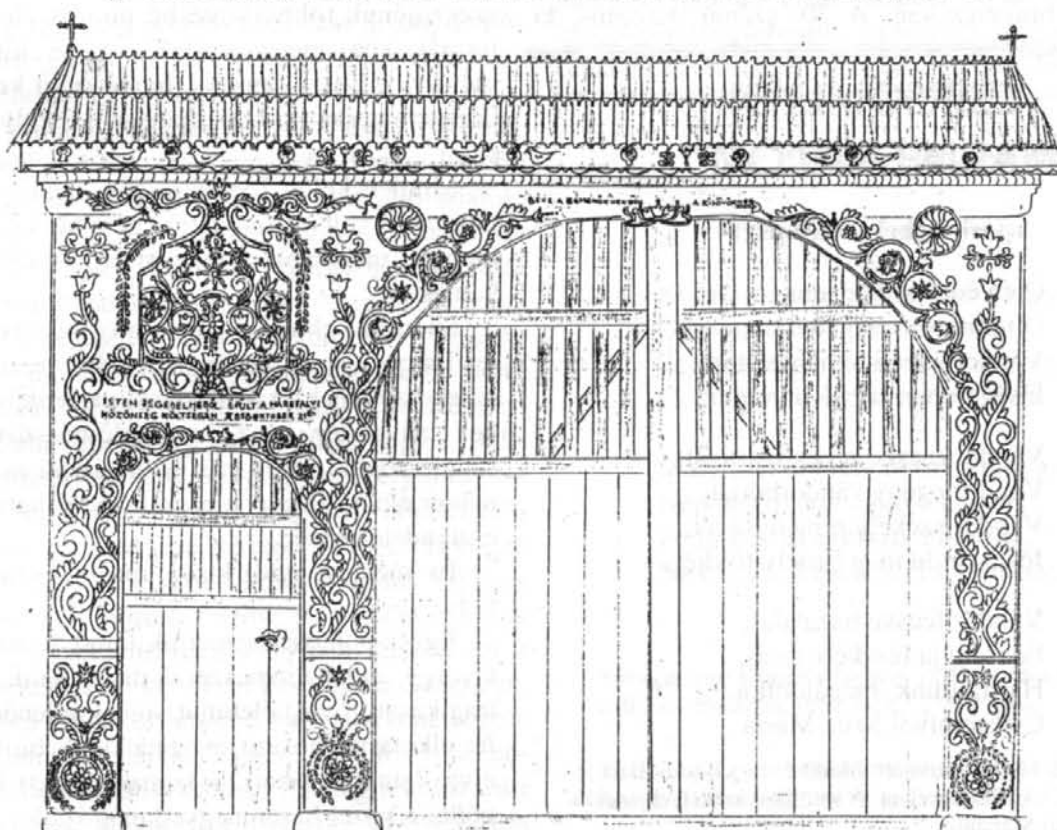
UTKEZES

IRODALMI ÉS MŰVELŐDÉSI FOLYÓIRAT · 1990-BEN ALAPÍTOTTA BEKE SÁNDOR · VIII. ÉVFOLYAM · 1997

• FŐSZERKESZTŐ: BEKE SÁNDOR •

- * Gábor Dénes: GONDOLATOK A SZÉKELY HIMNUSZRÓL *
- * CSÍKSOMLYÓI MÁRIA SIRALOM * SZÉKELY HIMNUSZ *
- * BOLDOGASSZONY ANYÁNK * SZENT ISTVÁN KIRÁLYHOZ *
- * György Zsuzsa: EGY KÜZDELMES ÉLET *
- * Beke Sándor: TŰNTETŐ MAGNÓLIÁK, NAGYVÁRAD,
ERDÉLYI HARANGOK *
- * Nagy Olga: EGY BOTCSINÁLTA RIPORTER EMLÉKEI *
- * Nagy Irén: CSÁNGÓASSZONY A BÚCSÚN,
HAZAFELE ALKONYATKOR, HONVÁGY *
- * Benedek Elek: A KÁPOLNA HARANGJA *

Az 1858-ban épült római katolikus plébánia kapuja Máréfalván (Kovács P. rajza)

Himnusz – van-e nyelvünknek magasztosabb zöngéjű szava? Akár leírjuk, akár kiejtjük ünnepélyes hangulatot, nemes érzelmeket gerjeszt mindenki számára, annak is, aki etimológiájáról vajmi keveset tud. Talán nem tévedünk, ha kijelentjük, hogy a székely himnuszra vonatkoztatva, az előző mondat posztulátumértéke – tekintetbe véve bizonyos bocsánatosnak remélt elfogultságokat –, még fokozottabban érvényes.

Induljunk ki mégis a szó lexikoni meghatározásából, hogy a fogalom pontosan cizellált definíciójának birtokában tovább gombolyíthassuk a kérdéskörhöz szorosan kötődő gondolatfüzéreket. Mert már a legszükszavúbb, egykötetes lexikonok is – például az Akadémiai Kiadó (Bp., 1968) *Kislexikona* – így határozza meg: „*himnusz*: eredetileg vallásos jellegű, imaszerű költemény. Ma az államok nemzeti dala”. A Magyar Értelmező Kéziszótár valamivel részletezőbb, de korántsem túlbeszélő. Hadd idézzük lényegre törő, tömör szócikkét: „főnév 1. (Nemzeti) himnusz: megzenésített költemény, amelyet ünnepélyes alkalmakon a nemzet tiszteletére játszanak, énekelnek. 2. Irodalomtudomány: Istenséget, eszmét stb. magasztaló költemény, ének: középkori himnuszok; a szabadság himnusza (nemzetközi szó: latin közvetítés-sel a görögből vettük át)”.

Csábító vállalkozás lenne most az ógörög hexaméteres és orfikus himnuszokról, vagy a keresztény ókor latin liturgikus irodalmában virágkorát élt sok ezer szolozsmáról és miseformáról értekezni csakúgy, mint az újkorig eljutva, a protestáns énekköltészetben is szerepet játszó himnusz éneklések problematikáját taglalni, ahogyan nemzeti nyelveken jelentek meg a középkori latin egyházi himnuszok. (Luther Márton például a *Te Deum laudamus*-t fordította németre *Herr Gott dich loben wir* címmel.) A mai Erdélyi Református Egyházkerület *Énekeskönyvében* már csak két, szorosabb értelemben vett himnusz van. A 70. számú: Krisztus, ki

vagy nap és világ..., valamint a 142. ének: *Mondjatok dicséretet keresztyének!* Más kérdés persze az, hogy az 52. és 53. ének is himnusz lenne, hiszen az 52-es dicséret tulajdonképpen a Kölcsey Ferenc 1823. január 22-én írt „Hymnus, a Magyar nép zivataros” századaiából című versének Erkel Ferenc által 1844-ben megzenésített nemzeti imánk, míg az 53-as, Vörösmarty Mihály „Szózat”-ának a Nemzeti Színház 1834-es pályázatán első díjjal jutalmazott – Egressy Béni megzenésítette – műve. Ám a Trianon után kiadott énekeskönyvekből rendre ki kellett hagyni, így az 51. dicséret után az 54. reggeli ének következett. Kezdetben a lapszámozás is tükrözte az „ugrást”, későbbi kiadásokban ezt kiktisztebbölték. Hála Istennek mára megszűnt ez a megszorítás, így a 62, 1-2-3-4. lapokon a *Himnusz* nyolc szakasza és a *Szózat* tizennégy versszaka, születési évszámukkal megjelölve olvasható. Az ordas időkben megszoktuk, már meg sem ütköztünk rajta. Amint azon sem, hogy a Budapesten 1988-ban bibliofil igénnyel 11 000 példányban megjelentetett (könyvársi forgalomba mégsem került) Kölcsey-Erkel; Himnusz. A *gondolattól a világhírig* című kis formátumú könyvritkaság – minikönyv – tanúsága szerint nemzeti imánk húsz nyelvre van lefordítva – a világnyelveken kívül olyan kevesek által beszélt nyelvre is, mint a kazah, a macedón vagy az udmurt, de – románra nincs.

Ám nekünk itt és most a székely himnusz bemutatása a feladatunk, az eddigieknél aprólékosabban nem mérülhetünk el az előzmények részletezésébe.

Mit tudunk ma a székely himnuszról?

Gábor Dénes

Noha jó háromnegyed évszázad múlt el a székely himnusz megszületése óta (1921), szöveg és dallam-szerzőjének többé kevésbé pontos életrajzi adatai is immár közismerté váltak, szinte hihetetlen, hogy mennyi mítosz, zavaros, hamis adat kering még mindig a magyar köztudatban a „székely imádság” körül.

Mindenekelőtt fontos leszögeznünk: a székely himnusz sose volt versenytársa (nem törekedett azzá válni!) nemzeti imánknak, a magyar Himnusznak vagy a Szózatnak.

Szorosan ehhez a gondolatkörhöz kötődnek Sylvestor Lajos, a sepsiszentgyörgyi Háromszék című napilap szerkesztőjének szavai: „Nekünk, erdélyi magyaroknak két szilveszter, azaz óesztendő-búcsúztató és újévköszöntő adatott, mert más csillagászati és politikai időzőnában élünk. Rövid megszakítással hetven és valahány esztendeje immár.

És most vegyük kissé aprólékosabban a részleteket.

Egész pontosan ismerjük mind a szövegíró Csanády György, mind a zeneszerző dr. Mihalik Kálmán (sajnos tragikusan rövid) életútját, annak ellenére, hogy zseniális alkotásuk hosszú évtizedekig – biológiai műszóval élve – anabiózisban (= lappangó élet) kényszerült tengődni a közel háromnegyed évszázadot átívelő keserves

CSÍKSOMLYÓI MÁRIA-SIRALOM*

(Ősi székely himnusz)

Ó én édes jó Istenem,
Oltalmazóm, segedelmem,
Vándorlásban reménységem,
Ínségemben lágy kenyerem.

Vándor fecske sebes szárnyát,
Vándorlegény vándorbotját,
Vándor székely reménységét,
Jézus, áldd meg Erdély földjét.

Vándor fecske hazatalál,
Édesanyja fészkére száll,
Hazajöttünk, megáldott a
Csíksomlyói Szűz Mária.

*Ezt az 1350 körül keletkezett Mária-éneket Bartók Béla jegyezte le a Csíki-medencében. A katolikus székelyek éneklék a csíksomlyói Máriához.

esztendők alatt. Művük azonban élt és hatott; a szokás-jog révén lett valódi himnusszá, ha a folklorizálódás rö-gös útján imitt-amott jelentéktelen módosulásokkal vált is közismertté, közkedvelté. Szerepét viszont ez alatt is betöltötte – és betölti ma is. Úgyannyira, hogy nemcsak a Székelyföld magyarsága, hanem a földkerekség bár-mely tájára szétszóródott honfitársaink ugyanazzal az áhítattal éneklék, mint a Kölcsey-Erkel remekléseivel született, hivatalosított nemzeti imánkat.

Ám a 89-90-es rendszerváltásokat követően eljött az ideje (és lehetősége) annak, hogy a székely himnusz is elfoglalja jól megérdemelt helyét a magyarság himnusz-repertoárjában, s egyszersmind visszaállíttassék, a köz-tudatba besulykoltassék az eredeti, romlatlan szöveg.

Ma már az is köztudott, hogy a Soproni Hírlap 1940. szeptember 20-i számában közölt beszámoló révén ter-jedt el egy másik hamis adat, amelynek alapját tulaj-donképpen a Magyar Rádió szolgáltatta a második bécsi döntést követő marosvásárhelyi, sepsiszentgyörgyi, szászrégeni stb. bevonulásról szóló tudósításokba be-csúsztató tévedések sorozatával. Akkor bizonyos Kovács József és Zalántai (Szalántzky?) Elemér neve szerepelt szövegíróként, zeneszerző pedig Karl Lajos. Igaz, hogy az Új Sopron Vármegye című lap hat nap múlva – Incze Antal nyilatkozata alapján – helyesbített, mégis máig előfordul, hogy egyesek felteszik a kérdést: kik a hiteles

koráig, de akkor – nem tudni miért – egy évre kimaradt, s végül ugyanott az unitárius főgimnáziumban végezte a VII-VIII. osztályt, és érettségizett 1915-ben. De katoli-kus lévén, vallásórára továbbra is a kegyesrendiek által vezetett főgimnáziumba járt.

A budapesti 168 Óra című hetilap 1990. május 2-i számában figyelemre méltó olvasói levél jelent meg Csanády György Budapesten élő két gyermekétől (az 1927. augusztus 12-én született Cs. Katalin Györgyike és az 1929. szeptember 27-én született Cs. András Za-lán), akik röviden összefoglalták a székely himnusz lét-rejöttével kapcsolatos tudnivalókat, és közlik a Rózsa-völgyi és társa cég 1940-ben zongorakíséretes kottával kiadott (egyedül hiteles) fénymásolati példányt is. Erre reflektál azután a később (1996-ban) Szentgyörgyi Ist-ván EMKE-díjjal kitüntetett homoródszentpáli népmű-velő tanár is (Forrai Tibor) a Hargita Népében és a Ro-mániai Magyar Szóban. Nem kevésbé megrendítő Beke Györgynek Az én himnuszaim című írása, mely a mont-reali Nyugati Magyarság 1999. 1-2. számában jelent meg, ahol is szívből jövő és szívhez szóló önvallomás-ban részletezi, hogy mit jelent számára a székely him-nusz.

Lássuk tehát előbb, ki volt a szövegíró költő, rádió-riporter és hangjátékíró? Őt kötete jelent meg élete so-rán, négy verseskötet: Az évek. Kolozsvár, 1922 (Vám-szer Géza címlapjával); Álmodok, 1926; Ének, 1934 és a Diáknyomórért, valamint A májusi Nagyaldozat című misztériumjáték, ez utóbbi kettő évszám nélkül.

Székelyudvarhelyen született, ugyanott érettségizett, a székely anyaváros Református Kollégiumában, 1913-ban, majd a budapesti Kereskedelmi Akadémián szer-zett oklevelet. Szakmai tevékenységet azonban sosem folytatott, hanem az irodalomnak és az irodalomból élt, Miután 1915-1918 között megjárta az I. világháborús harcterek poklát, 1918. október 28-án a Piave melletti harcokban megsebesült, leszerelték. Az összeomlás után családjával áttelepült Magyarországra, hírlapíróskodott,

GONDOLATOK A SZÉKELY HIMNUSZRÓL

szerzők? Pedig régesrég pontos adatokkal bizonyítható-an: a szövegíró göcsi Csanády György (Székelyudvar-hely, 1895. február 23. – Bp., 1952. május 3.), a zene-szerző pedig Mihalik Kálmán (Oravicabánya, 1896. feb-ruár 21. – Szeged, 1922. szeptember 6.) Persze később is fel-felbukkantak bizonytalan, nem helytálló adatok, főleg az életrajzi lexikonok olykor hiányos, máskor té-ves tájékoztatásai révén. Csanády György neve a buda-pesti Akadémiai Kiadónál megjelent Magyar életrajzi lexikon 1—2. kötetében (1967) nem fordul elő, de még az 1982-es és az 1994-es kiegészítő kötetekben sem. Szerepel viszont Mihalik Kálmán (igaz, csak születési évszámmal!), ahol mellel megemlíti, hogy „1919-ben megzenésítette Csanádi(!) György székely-himnusz szövegét”. A teljesség kedvéért meg kell említenünk, hogy az Új magyar irodalmi lexikon 1994-es I. kötete pontos, megbízható szócikkben közli Csanády György életrajzát. A székely himnusz szövegét viszont Mihalik Kálmán nem zenésíthette meg 1919-ben, hiszen azt a költő és rádiószerkesztő két évvel később írta Szegeden, ahol mindketten menekült erdélyi hallgatókként végez-ték egyetemi tanulmányaikat. Mégis, más hiba is becsú-szott a szócikkbe: Mihalik Kálmán tényleg a kolozsvári piarista gimnázium diákja volt 1912-ig, VI. osztályos

SZÉKELY HIMNUSZ*

(Az eredeti szöveg)

Ki tudja merre, merre visz a végzet
Göröngyös úton, sötét éjjelen.
Segítsd még egyszer győzelemre néped,
Csaba király, a csillagösvényen.

Maroknyi székely porlik, mint a szikla
Népek harcától zajló tengeren.
Fejünk az ár ezerszer elborítja,
Ne hagyj el Erdélyt, Erdélyt Istenem!

Szövegét írta: Csanády György (Székelyudvarhely, 1895. feb-ruár 23. – Budapest, 1952. május 3.) 1921-ben

Zenét szerezte: Mihalik Kálmán (Oravicabánya, 1896. február 21. – Szeged, 1922. szeptember 6.)

folyóiratot szerkesztett, és amint 1941-ben kiadott – mára már nagyon a feledés homályába tűnt, de akkortájt nagysikerű – A májusi Nagyáldozat című misztériumjáték Elöljáró beszédében maga írja: „Az 1920-21-es esztendőben öten építettük meg a Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesületét, ami akkori hontalanságunkban hazánk, szegénységünkben otthonunk, árvaságunkban anyánk, világból kiesettségünkben egész világunk volt”.

Miután bemutatja négy alapítótársát: Incze Antal későbbi kiváló szemorvost és országgyűlési képviselőt, János Áront, a vele egyidős, székelypálfalvi születésű, jó nevű ügyvéddé lett közgazdasági szakembert, majd a szerencsétlen sorsú Kolosváry Borcsa Mihályt, a Függelenség című napilap későbbi (1939-1944 között) főszerkesztőjét, akit 1946-ban a Népbíróság halálra ítelt és december 6-án kivégezték; utána Zakariás Gergely Sándort, a művelődésügy munkását, így folytatja: „Én költő voltam. Álmodtam egy nagyszerű közösség nagyszerű hivatásáról. És voltak pillanatok, amelyekben a SZEFE valóra váltotta ezeket az álmokat. A megtestesülés ténye: A májusi Nagyáldozat.

Mi a Nagyáldozat? A krónikák beszéde küzdelmeinkről, vereségeinkről és győzelmeinkről. Hivatásunkról, cselekedeteinkről és mulasztásainkról. Halottainkról és utódainkról. Erdély emlékezete lélekben és külsőségekben. Ezért tartjuk a Nagyáldozatot erdőben és hegyen. (Legtöbbször a Zugligetben.) Ezért rakunk tüzet és kőhalmot. Ezért öltünk székelyruhát, ezért faragunk botokat, hímezzünk szalagokat, fonunk koszorúkat és ro-vunk krónikákat. Ezért bontjuk ki a zászlót és ontjuk egygő a földet, mely Erdély minden vármegyéjéből vétetett.

Mi a célja a Nagyáldozatnak?

A magunk összetartozásának, testvériségének és elhivatottságának érzése.

A nemzetségek évenként való lustruma, számadásra hívása és lélekgyakorlata. (...)

Ez a könyv huszonhárom esztendő beszámolója. (...) Volt idő, hogy az egyesületi élet ellanyhult, nemzetségek életműködése megbénult, az erdélyi utánpótlás elakadt. Mikor a legtöbben voltunk ezertizennyolcan, mikor a legkevesebben, kétszázötvenen vettünk részt a Nagyáldozaton. De majdnem minden esztendőben meg

tartottuk ezt a májusi ünnepet, s az újból és újból összekovácsolt, s a jövőre mindig új erővel és elhatározással töltött meg minket.

Akik nem ismerték, pogányságnak, fehérlőáldozásnak csúfolták ceremóniánkat. Ez ellen sohasem védekezünk, mert sohasem beszéltünk róla. Titok volt, s meg tudtuk tartani a titkot. Az az egy-két rigmus és ének, ami nyilvánosságra került, névtelenül bolyongott a világban mindez időig. Így jutott haza Erdélybe a Nagyáldozat Kántáté nevű, tehát zsoltárnak készült éneke is, és lett belőle otthon a székely himnusz”.

Érdekességgé, de még inkább a tényszerűség kedvéért, itt hozzá kell tennünk: A májusi Nagyáldozatban a Kántátén kívül még három másik, szintén Mihalik Kálmán megzenésítette egyszólamú, kottázott betét van, s közülük a negyediknek a címe is Himnusz. A spontán népakarat mégis az eredetileg Bujdosó ének címmel írt, 2x4 soros rövid, ódaszerű siralmas éneket fogadta el székely himnusznak.

Később – nem tudni ki(k), mikor – hozzáírt(ak) még két apokrif, a szerző szellemétől, tehetségétől teljesen idegen strófát. Kíváncsi lenne ezt a tényt is bevenni a köztudatba.

Persze már itt hangsúlyoznunk kell, hogy a székely himnusz megjelölést megpróbálták – éppen a legutóbbi időkben is – a Bartók Béla: Este a székelyeknél keretében feldolgozott szép Mária-énnel kapcsolatosan úgy népszerűsíteni, mintha az volna a régi, vagyis az igazi székely himnusz. A sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum igazgatója, Kónya Ádám imponáló tárgyismerettel helyére teszi ugyan a kérdés-komplexumot országos napilapunkban, de mivel elmulasztja a köztudottnak, közismertnek vélt evidencia miatt a nyilvánvaló következtetést a Csanády György – Mihalik Kálmán-féle himnusza vonatkoztatva, megkapja a fricskát (vagy még annál többet), hogy „valóságos diverzió” amit elkövet. És mintha csak Bisztray Gyula amúgy kitűnő, de e helyütt igen-igen ingatag ítéletű tanulmányából ihletődött volna a fricska szerzője, aki azt írja, hogy „Csanády György Ady muszáj-Herkulesének attitűdjét ölti magára, de Ady dacos ellenállása nála csüggedt keserűség”. Utolsó bekezdésében pedig Csergő Bálint szentencia-szerűen megfogalmazza: „Amit mi eddig (...) székely himnusznak ismertünk, nem éppen remekmű”. Magam – nem szégyellem bevallani – éppen ellenkező véleményen vagyok! Megkövetem ugyan a cikkíró mostani sarkított állításomért, de higgye el: jobb lett volna ezt a lekicsinylő jelzőt elhagynia. Még jó, hogy a Csanády-centenárium kapcsán – 1995, április 22-én –, amikor az udvarhelyi református temetőben a Székely Fafaragók Klubja által készített szép kopjafát állított a Székely Dalegylet a város Budapesten elhunyt nagy fiának, az eseményhez kapcsolódó történeteket gondosan szerkesztett, jól dokumentált kis emlékkönyvben örökítette meg Gellért Géza. Ugyanitt olvasható özv. dr. Bakk Elekné dr. Takács Sára sebészorvos visszaemlékezéseinek summája is, aki a Csanády-család közeli ismerője volt, amelyet e sorok írója még kiegészít a doktornővel folytatott személyes beszélgetések alapján egy-két lé-

SZÉKELY HIMNUSZ

(A közszájon forgó változat)

Ki tudja merre, merre visz a végzet
Göröngyös úton, sötét éjjelen.
Vezesd még egyszer győzelemre néped,
Csaba királyfi, csillagösvényen.

Maroknyi székely porlik, mint a szikla
Népek harcának zajló tengerén.
Fejünk az ár, jaj, szájszor elborítja,
Ne hagyd elveszni Erdélyt, Istenünk!

nyegesnek tűnő mozzanattal. Sárka néni elmondja, hogy a himnusz 1923-tól már szárnyra kelt, a székely kivándoroltak énekelték a budai hegyekben, éppen A májusi Nagyaldozat jegyében – legtöbbször Zugligetben – rendezett cserkésztalálkozókon. Ő az 1933-as, Gödöllőn augusztus 1-15. között tartott IV. Nemzetközi Cserkész-jamborén tanulta meg, ahol 55 nemzet képviseltette magát, mintegy 25000 résztvevővel, az Erzsébetparkban, gróf Teleki Pál parancsnoksága mellett. Önéletírásában azután részletesen leírja, hogy Csanády Györgyöt halála után előbb a Farkasréti temetőbe temették el, de később – végakarata szerint – hamvait hazahozták szülővárosába és a református temetőben szülei és anyai nagyszülei mellé helyezték örök nyugalomra, az Árvátalvi Nagyok rózsaszín márvány sírkertjében.

Végül vegyük számba, hogy mit tudunk a tragikusan rövid életű, nagy tehetségű zeneszerzőről, Mihalik Kálmánról: 1896. február 21-én született Oravicabányán, a zömében tiroli német telepesek és románok lakta délbánsági nagyközségben. A születési adataival kapcsolatos hiteles anyakönyvi kivonat megszerzéséért Gálffy Gyula temesvári orvost illeti a hála, aki nem kevés utánajárással segített kiigazítani a zavaros, pontatlan adatokat. Kolozsváron 1915-ben érettségizett. Kiválóan képzett, tehetséges zongorista volt, de jól rajzolt és festetgetett is, mégis a kolozsvári egyetem orvosi karára iratkozott be. Nemsokára azonban mozgósították, kivitették a frontra, ahonnan 1916-ban visszavezényelték. Előbb Nagyszebenben, majd Szarvason, végül Kolozsváron teljesített katonai szolgálatot. Az összeomláskor a kolozsvári egyetemmel ő is Szegedre távozott. Oklevele megszerzése után rövid ideig szeretett professzora, Reinbold Béla mellett az orvosi egyetem vegyészeti tanszékén volt tanársegéd, 1922. október 6-án, tifuszban bekövetkezett szomorú haláláig. Szegeden 1991. december 27. óta Mihalik Kálmán Alapítvány működik, amely méltó síremléket emelt névadójának, s céljául tűzte ki tehetséges székely ifjak továbbtanulását támogatását.

A kettős évforduló kapcsán – hiszen október 6-a az aradi vértanúk 1849-es kivégzésének napja is – sírjánál minden évben felcsendül a székely himnusz is.

Úgy véljük, hogy a székely himnusz utóélete szemünk előtt zajlik, mondhatni részesei vagyunk, felesleges szószaporítás volna kis ismertetőnk terjedelmét tovább növelni.

Döbbenetes tény viszont, hogy már 1940 szeptemberében többfelé (Nemzeti Újság, Bp., szept. 19; Függetlenség, Bp., szept. 20; Magyar Lapok, Nagyvárad, szept. 21) álszerzők neveit szellőztették dr. Karl Lajos pécsi könyvkiadó és -kereskedő nyilatkozata alapján, aki magának vindikálta a melódia komponálását, szövegíróként pedig Kolozsváron 1937-ben fiatalon elhunyt Kovács (helyesen Kováts!) Józsefet és Szalántzy Elemér orvost jelölték meg. A zs. gy. szignóval jegyzett interjú a Nemzeti Újságban egyenesen szemérmetlen részletességgel írja le, hogyan is született meg 1925 karácsonyán – jóformán percek alatt – a székely himnusz. Igaz, hogy az Új Sopron Vármegye már szeptember 26-i számában dr. Incze Antal nyilatkozata alapján tisztázza.

SZÉKELY HIMNUSZ*

(Hosszú változat I.)

Ki tudja merre, merre visz a végzet,
Göröngyös úton, sötét éjjelen.
Segítsd még egyszer győzelemre néped,
Csaba királyfi csillagösvényen!

Maroknyi székely porlik, mint a szikla,
Népek harcának zajló tengerén.
Fejünk az ár, jaj, százszor elborítja,
Ne hagyd elveszni Erdélyt, Istenünk!

Ameddig élünk, magyar ajkú népek,
Megtörni lelkünk nem lehet soha,
Szülessünk bárhol, Földünk bármely pontján,
Legyen a sorsunk jó vagy mostoha!

Maroknyi székely porlik, mint a szikla,
Népek harcának zajló tengerén.
Fejünk az ár, jaj, százszor elborítja,
Ne hagyd elveszni Erdélyt, Istenünk!

Keserves múltunk, évezredes balsors,
Tatár, török dúlt, labanc rabigált.
Jussunk e honban, magyar-székelyföldön
Szabad hazában éljünk boldogan!

Maroknyi székely porlik, mint a szikla,
Népek harcának zajló tengerén.
Fejünk az ár, jaj, százszor elborítja,
Ne hagyd elveszni Erdélyt, Istenünk!

Ki tudja innen merre visz a végzet,
Országhatáron, óceánon át.
Jöjj hát királyunk, itt vár a te néped,
Székely nemzeted, Kárpát-bérceken.

Maroknyi székely porlik, mint a szikla,
Háborgó szélben, zúgó tengeren,
Fejünk az ár, jaj, százszor elborítja,
Ne hagyd elveszni Erdélyt, Istenünk!

Édes Szűz Anyánk, könyörögve kérünk,
Mentsd meg e népet, vérző nemzetet,
Jussunk e honban, magyar-székelyföldön
Szabad hazában éljünk boldogan.

Maroknyi székely porlik, mint a szikla,
Haláligában meggyötörtén él,
Szemünk a korbács százszor eltalálja,
Ne hagyd elveszni Erdélyt, Istenünk!

a valós helyzetet, szomorú azonban, hogy az akkori plágiumnak mégis van máig is élő kihatása, mert lám, a Székely Füzetek című, Bátaszéken megjelenő lap 1995, 1-es száma még mindig az 1940-es plágium alapján közli címloldalán a Székely himnusz szövegét – Székely fohász alcímmel –, stílusosan-székely (?) kapu-bejáratba tördelt szöveggel, a rég megcáfolt, tudatos plagizálók neveivel. Jó lenne pedig ezt a lehangoló epizódot végleg a feledés szemétdombjára dobni.

Egyetlen apró epizódot mégis szükségesnek tart még a szerző megemlíteni, mintegy aládúcolandó korábbi állítását, hogy nemcsak a Székelyföldön, hanem sárgolyónk bármely szögletében élő honfitársaink is magukénak érzik.

1996 nyarán részvevője voltam Homoródszentmártonban annak a névadó ünnepségnek, amelynek során a 275 éves iskolát az egyetemes művészettörténetben is számon tartott Román Viktor szobrászművészről nevezték el, aki a falu szülötte volt. A Párizs melletti Saron-sur-Aube nevű kis községben élt és alkotott 1995. augusztus 12-én bekövetkezett haláláig. Érdemes megjegyezni róla, hogy 1994-ben megkapta az egyik legrangosabb francia művészeti kitüntetést: Chevalier des Arts et Lettres (a művészet és irodalom lovagja). Nos özvegye, az ugyancsak képzőművész, bukaresti születésű Dana Román az ünnepségen egyebek között a következőket is elmondta: „halála előtt egy hónappal lefordította románra a Székely himnuszt, berámáztatta és feltette a lakásunk falára”.

Sapienti sat!.

IRODALOM

1. Jakab Antal: A Talpra, magyar! és az Ébredj, román! Művelődés, 1995/2
2. Márkos Ervin: Forrai Tibor laudációja. Művelődés, 1997/1.
3. Forrai Tibor: A székely himnuszról. Romániai Magyar Szó, 1991. március 16-17.
4. A Székelyudvarhelyi Ref. Koll. Értesítője az 1912-1913-ik esztendőről. Szerk. Gönczi Lajos, 1913.
5. A májusi Nagyáldozat. Írta göcsi Csanády György; zenéjét szerzette Mihalik Kálmán az 1921-edik esztendőben. Bp., 1941. A SZEFE kiadása.
6. Kónya Ádám: Az „igazi” székely himnusz forrásvidéke. Romániai Magyar Szó, 1994. szept. 10-11.
7. Csörgő Bálint: Az igazi székely himnusz. Romániai Magyar Szó, 1994. okt. 4.
8. Bisztray Gyula: Újarcú magyar poéták. Magyar Szemle, 1930/3.
9. Ki tudja merre, merre visz a végzet... Összeállította Gellért Géza. Székelyudvarhely, 1995.
10. Dr. Bakk Takács Sára: Hazulról haza. Székelyudvarhelyről – Székkutasra.
11. Az Erdélyi Rom. Kath. Státus Kegyesrendiek vezetése alatt álló Főgimn. Értesítője. 1911-1912.
12. P. S.: Tehetséges fiatalok támogatására Mihalik Kálmán Alapítvány. Új Magyarország, 1992. május 26.
13. Gábor Dénes: Román Viktor plasztikai világa; Uő.: Iskolakeresztelő Homoródszentmártonban; Uő.: A Székely himnusz forrásvidékéről. Művelődés, 1996/2. és 11.; 1998/12.
14. Tunyogi Csapó Gyula: Ki írta a Székely Himnuszt? Szabadság, 1994. okt. 26.
15. (györi): Mit énekel a Himnusz után? Kiskegyed, 1997/51-52.
16. Beke György: Az én himnuszaim. Nyugati Magyarság, Montreal, 1999/1-2.
17. Sylvester Lajos: Csaba királyfi csillagösvényen. Háromszék, 2000. febr. 12.

SZÉKELY HIMNUSZ*

(Hosszú változat II.)

Ki tudja merre, merre visz a végzet
Göröngyös úton, sötét éjjelen.
Vezesd még egyszer győzelemre néped,
Csaba királyfi csillagösvényen.

Maroknyi székely porlik, mint a szikla
Népek harcának zajló tengerén.
Fejünk az ár, jaj, százszor elborítja,
Ne hagyd elveszni Erdélyt, Istenünk.

Ameddig élünk, magyar ajkú népek,
Megtörni lelkünk nem lehet soha.
Szülessünk bárhol, földünk bármely pontján,
Legyen a sorsunk jó vagy mostoha.

Maroknyi székely porlik, mint a szikla
Népek harcának zajló tengerén.
Fejünk az ár, jaj, százszor elborítja,
Ne hagyd elveszni Erdélyt, Istenünk.

Keserves múltunk, évezredes balsors,
Tatár, török dúlt, labanc rabigált,
Jussunk a honban magyar-székelyföldön
Szabad hazában élni boldogan.

Maroknyi székely porlik, mint a szikla
Népek harcának zajló tengerén.
Fejünk az ár, jaj, százszor elborítja,
Ne hagyd elveszni Erdélyt, Istenünk.

*Már másfél ezer év óta Csaba népe
Sok vihart élt át, sorsa mostoha.
Külső ellenség jaj, de gyakran tépte,
Nem értett egyet otthon sem soha.*

Maroknyi székely porlik, mint a szikla
Népek harcának zajló tengerén.
Fejünk az ár, jaj, százszor elborítja,
Ne hagyd elveszni Erdélyt, Istenünk.

*Hős szabadságát elveszté Segesvár,
Mádéfalvára fájón kell tekints,
Földed dús kincsét népek élék s dúlják,
Fiaidnak sokszor még kenyérre sincs.*

Maroknyi székely, porlik mint a szikla
Népek harcának zajló tengerén.
Fejünk az ár, jaj, százszor elborítja,
Ne hagyd elveszni Erdélyt, Istenünk.

BOLDOGASSZONY ANYÁNK*

Régi magyar himnusz

Boldogasszony anyánk,
Régi nagy patrónánk,
Nagy ínségben lévén
Így szólít meg hazánk:
Magyarországról, romlott hazánkról,
Ne felejtkezzél el szegény magyarokról!

Nyisd fel az egeket
Sok kiáltásunkra,
Anyai palástod
Fordítsd oltalmunkra!
Magyarországról, romlott hazánkról,
Ne felejtkezzél el szegény magyarokról!

Kegyes szemeiddel
Tekintsd meg népedet,
Segéld meg áldásra
Magyar nemzetedet!
Magyarországról, romlott hazánkról,
Ne felejtkezzél el szegény magyarokról!

Mert sírnak, zokognak
Árváknak szívei,
Hazánk pusztulásán
Özvegyek lelkei.
Magyarországról, romlott hazánkról,
Ne felejtkezzél el szegény magyarokról!

Vedd el országunkról
Ezt a sok ínséget,
Kikben torkig úszunk,
S nyerj régi épséget.
Magyarországról, romlott hazánkról,
Ne felejtkezzél el szegény magyarokról!

Irtsd ki, édes anyánk,
Az eretnokséget,
Magyar nemzetedből

A hitetlenséget!
Magyarországról, romlott hazánkról,
Ne felejtkezzél el szegény magyarokról!

Hogy mint isten anyját
Régen tiszteltenek,
Úgy minden magyarok
Most is dicsérjenek.
Magyarországról, romlott hazánkról,
Ne felejtkezzél el szegény magyarokról!

Tudod, hogy Szent István
Örökségben hagyott,
Szent László király is
Minket reád bízott.
Magyarországról, romlott hazánkról,
Ne felejtkezzél el szegény magyarokról!

Fiad ellen sokat,
Megvalljuk, vétettünk.
De csak imádj értünk:
Hozzája megtérünk.
Magyarországról, romlott hazánkról,
Ne felejtkezzél el szegény magyarokról!

Jézus fiad előtt
Könyörögj érettünk,
Mert ha nem cselekszed,
Egy lábíg elveszünk.
Magyarországról, romlott hazánkról,
Ne felejtkezzél el szegény magyarokról.

*Magyarországi 18. századi néphimnusz, vallásos dal, a magyar katolikusság egyik legkedvesebb éneke. Szent Istvánhoz és Szűz Mária – Magyarország védőszentje – vallásos kultuszához kapcsolódik. A verset Lancsics Demeter pannonhalmi bencés szerzetes írta. 1793-ban „nationalis cantatio” – nemzeti ének.

SZENT ISTVÁN KIRÁLYHOZ*

Ah hol vagy magyarok tündöklő csillaga!
Ki voltál valaha országunk istápjá!
Hol vagy István király? Téged magyar kíván,
Gyászos öltözetben teelötted sírván.

Rólad emlékezvén csordúlnak könnyei,
Búval harmatoznak szomorú mezei.
Lankadnak szüntelen vitézlő karjai,
Nem szűnnek iszonyú sírástól szemei.

Virágos kert vala híres Pannónia,
Mely kertet öntöze híven Szűz Mária.
Kertésze e kertnek István király vala:
Behomályosodott örvendetes napja.

Előtted könyörgünk, bús magyar fiaid,
Hozzád fohászkodunk árva maradékid.
Tekints, István király szomorú hazádra,
Fordítsd szemeidet régi országodra.

Reménységünk vagy benned s Máriában,
Mint magyar hazáknak hív királynéjában.
Még éltedben minket ennek ajánlottál,
És szent koronáddal együtt feláldoztál.

Névtelen (XVI. sz.)

*Kölcsey Ferenc Hymnusza előtt a katolikus magyarság — a Boldogasszony anyánk mellett — közismert néphimnusz.

György Zsuzsa visszaemlékezései

A kolozsi György Zsuzsa *Egy küzdelmes élet* című visszaemlékezése egy csodálatos önéletrajz. Nehéz megmondani, miben gyönyörködünk igazán: abban, hogy ez egyben a szegény-parasztság hű dokumentuma?

Vagy becsüljük inkább ez írás szociálpszichológiai értékét? Hiszen ez ábrázolja mély átéléssel, hogyan volt megélhető a szegénység, a kiszolgáltatottság az elmúlt évtizedekben... Talán hősiességét csodáljuk inkább:

egy anya helytállását, felelősségérzetét férje és gyermekei iránt?! Csóori Sándor jellemzése, találó szava jut eszünkbe, aki szerint az édesanya: „megtartó erő”!

Nagy Olga

MAGVETŐ

György Zsuzsa EGY KÜZDELMESES ÉLET

(Részlet)

A GYERMEKKORTÓL A LÁNYSÁGIG

Kölyök leányocská voltam, még iskolás se, amikor apámék kivittek a mezőre, a kapálóba. Ott ért a mezőn az este. Ahogy akkorára nőttünk, hogy meg tudtuk fogni a kapát, ott nem volt pardon. Ahogy az Isten megadta, mint a kaszányában. De aztán ha abban a szent helyben nem ugrottunk, a nadrágszíjút könnyen kivette apám a nadrágjából. Nem is tudom, hogy tudta olyan szaporán kivenni. De aztán úgy húzott végig rajtunk, mint a huszár a lován. Nem volt az jó dolog!

De térjek vissza arra az esetre: Mikor már jól elharangozták az estét, anyám készül haza, hogy megfőzze a vacsorát.

– Édesanyám, hát engem nem viszen?

Szegény édesanyám azt mondja bánatosan:

– Nem enged apád, fiam.

Apám is rám néz, s azt mondja:

– A szakramentumát a kölykinek! Húzzad!

Hát nem volt mit csináljak, húzogatom a kapát, ahogy tudom.

Anyám elköszön:

– Kicsi leányom, legyél jó, nehogy megverjen apád.

Én már tudtam, hogy ha édesanyám elmegy, apám rámhúzza a csillagokat, de még a holdvilágot is. Nézek széjjel erre is, arra is. Hálóhely nincsen semmi. Mi lesz most, édes Istenem!

Apámnak szép hangja volt, kezdi énekelni:

Anyám, anyám, édesanyám,

Drága jó nevelő dajkám,

Elringattad a bölcsőmet,

S elrángattad a mejjedet.

Na, ez kellett nekem! Nekifogtam aztán úgy sírni, de úgy sírtam, hogy a szívem majd kettéhasadt. Hát én abból a nótából csak annyit értettem, hogy „elringattad a bölcsőmet, s elrángattad a mejjedet”.

Apám reámnéz:

– Na, mi a bajod?

Mit tudtam volna erre mondani? Hát csak az a bajom volt, hogy igen fáj a kicsi gyermekszívem. Félttem a kígyótól, a békától, félttem a prikulicstól. Mit tudom én, mik jutottak az eszembe.

Elég az hozzá, hogy egyszer csak apám nekifog, a kapát felállítja, s engem otthagyt. Már a nap leáldozott. De én csak sírok kutyául.

Apám jön vissza jó két-három katángkóróval. Na, gondolom, ebből mi lesz? Hát kapálgatok ott szaporán, s a kis ingemmel törölgetem a szememet. Apám hozzám jön, azt mondja:

– Na, mi a baj?

– Semmi.

– Akkor mért sírsz?

– Édesanyám itthagyt, s mi lesz velem éjszaka?

Na, erre úgy helybenhagyott avval a görcsös katángkóróval, hogy szinte még most is érzem a helyit. A kis derekam, lábom, cubákom mind egy lett.

Na, én aztán ezzel megkaptam a vacsorát.

– Gyere, együnk!

Nem mertem mondani, hogy nekem már megvolt a vacsorám, nyelegettem a könnyemet, de az nem akart visszamenni, az csak csorgott. Haragudtam már a fejemre, hogy akkora forrás van benne. Arrébb volt egy buglya, apám megfogott:

– Na, gyere!

Odamegyünk a buglya mellé. Erős, ügyes volt apám, ott vajt a buglyába egy lyukat: Belébújt, s azt mondja nekem:

– Csinálj te is magadnak fekvőhelyet.

Édes jó Istenem, hát már én hogy tudnék magamnak fekvőhelyet csinálni ebbe az irdatlan buglyába? Ott egy marék szénát kitéptem a kicsi kezemmel, betettem oda a hátamat, s ott sirdogáltam csendesen, hogy édesapám meg ne hallja. Aztán elnyomott az álom. Tudtam, hogy aluszok, de nem vagyok édesanyám mellett.

Egyszer csak olyan szépen szóltak a pacsirták. Gondolom magamban: keljek fel, apám elhozta a katángkórót, nehogy megint reámmérje. Így reszkettem, mint egy urikutya, vertem össze a fogamat. Vettem a kapámat, s nekiindultam a pászmában. Kettőt vágok, édesapám jóízűen kacag; pödri a bajuszát, – mert szép ember volt, huszárosan volt kipödörve a bajusza, azt mondja:

– Na, mi az, kisasszony? A pacsirták felkötötték?

– Fel, édesapám.

– Látom, jó volt az östéli lecke. A szakramentumát a kölykinek! Látom, ember lesz belőled!

„Ember belőlem sohase lesz, legfeljebb egy nyomorult asszony” – gondoltam magamban.

Húzogatom a kapát, mind nézek az út felé: nem jü még édesanyám?

Egyszer látom, hogy jü a lelkem. Mikor odaér, igen néz engemet:

– Zsuzsika fiam, mi bajod van?

Mondom, hogy hát „semmi”. – Ahogy ott a szénában sirdogáltam, összemaszatoltam a képemet.

Hát apám nem bánta, hogy mucskos, maszatos voltam, úgy indultunk haza. Édesanyám azt mondja:

– Hallja, apjuk! Mi van ezzel a gyermekkel, hogy úgy ki van sírva a szeme?

– Tán azért sírt, mert jólesett nekie.

Magamban gondolom: „nekem biza nem esett jól”. De vajon ökeme nem sírt volna az én helyemben? De persze nem mondtam semmit.

Elküldtek vízért. Igyekeztem vissza, nehogy apám elkezdje a „szakramentumot”. Attól már akkor is félttem, mikor a pap a templomban mondta. Na, gondoltam, most megint kapok.

Osztán visszajöttem a vízzel, leültünk frustokolni. Édesapám kiment a dolgára. Akkor azt mondja édesanyám:

– Kicsi lányom – s megsimogatta az arcomat – miért sírtál?

– Édesanyám, csak... csak azért, mert édesapám egy kicsit megvert.

Édesanyám megnézi a cubákomat:

– Jézusom Máriám, hát mért vert meg úgy, kicsi leányom?

– Há már csak azért, hogy sajnáltam magát, hogy elment, s elkezdtem sírni, s akkor édesapám megvert.

– Mondtam ugyi, hogy ügyelj magadra!

– Hát én eléggé ügyeltem, de ha egyszer úgy fáj a szívem maga után, hogy maga biztosan ringatta a bölcsmet, s nem rángatta el a mejjit.

– Na, aztán máskor vigyázz! Tudod, milyen apád.

Aztán, hogy még előfordult ilyen, vagy nem, de erre nagyon jól visszaemlékeztem.

KIFOGYOTT A VÍZ A KANCSÓBÓL

Volt nekünk egy kicsi nyári konyhánk. S a nyári konyhában volt egy rezsnyice. Hát az olyan malomszerűség: egy nagy kő, a közepe ki van vájva, ki van kopácsolva, s abba beleillő kerek kő van téve, aztat egy fával hajtják. Olyan rabmunka-féle. Hát régen faluhelyen evvel csináltuk a kását. Ilyen rezsnyice nem sok volt a faluban, eztet még az édesapám csinálta. Nagy ünnepkor oda járt hozzánk a fél falu törökbúza kását csinálni. Faluhelyen régen avval csinálták a töltöttkáposztát, jobban mondva a szalonnás káposztát.

Hát azon a rezsnyicén állott az ivóvíz tartó edény, egy kancsó.

Ez szép kézománcú volt kívül, fehér zománcú volt belül. Ott állott az ivóvíz mindig a rezsnyicén, az volt a rendes helye. Édesanyám mindig letakarta egy olyan kis kézimunkácskával, hogy valami légy, vagy piszok belé ne essen.

Hát bátyám elment a Fükőre szénáért. Mint jó gazdához illik, korán kellett menjen, hogy mire az idő felmelegedik, legyen hazakerülve. Hát haza is került, még nem volt éppen pont dél. Kiereszti a bihajokat, béköti a pajtába. Nagy szekér szénát hozott. Jön a konyhába, én állok a konyhaajtóban. Félrehúzódom, mert úgy voltunk tanultva, hogy helyet adjunk, ha valaki jün. Ha ülünk, s öreg ember áll mellettünk, adjuk át a helyünket. Nem, mint a mai világban, hogy a fiatal néz ki az ablakon, s még ha százéves áll is meg mellette, akkor se kíván megmozdulni. Nálunk ilyen volt a parancs: ha idegen jő, hátra arc! Ott aztán szóbeszéd nem lehetett a gyermekek közt egy árva hang se, mert aztán jött a haddelhadd.

Kékesi László linómetszete

TÜNTETŐ MAGNÓLIÁK avagy IMA ERDÉLYORSZÁGÉRT

Zöld helikopterek
borzongtak
fehér templomaink felett,
ó,
Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum,
imafülkékben
esdeklem letérdepelve,
európai homo
szívem
égő csillagszóróként
sziporkázik,
de kihez,
de kinek,
éneke könnyező magnólia
susogása
minden fölkatartott féltekén
San Franciscótól
Új-Zélandig,
könyörögj miértünk,
Uram,
hogy gyógyuljon be a
magyar seb
ahol kinyílt,
hogy a szó
szurok-földeken meggyulladjon,
mint a reggeli parázs,
mit hajnali szellő rebesget
lángra,
énekre,
égő feltámadásra,
ó,
magyar betűkre csucsorodott
gyermekszájak,
ó,
tüntető magnóliák,
susogjatok,
mint a Kárpátok s a Tatra fenyői,
mint a bácskai
véres füvek,
mint az ungvári végeken
a kikelet hangja.
Ó,
tüntető magnóliák,
halljátok?
Kint a faluvégeken
zsongnak
a székely s a magyar temetők,
sírkövek álmában
magyarul énekelnek
a gyermek-leventék,
ezt hallgassátok meg
európai barátaim,
másnyelvű testvéreim,

Csak elég a hozzá, hogy bójú a bátyám, veszi a kan-
csót, hát Jézusom Máriám, a kancsó üres. Rámnéz:

– Mért nincs víz a kancsóban? Az ánti istenedet Jo-
hanna-Zsuzsannája!

Én gyermekkoromban rettenetesen dadogva beszél-
tem, dadogtam a sok verés miatt. Mondom, hogy:

– N-nem é-én ii-ittam ki a ka-kancsóból a vi-vizet.

– De ha nem te itad ki, há mért nem hoztál másikat?

– Avval megfogja a kancsót, fölrepítette a ház tetejire:
Nekem megfogja a jobb kezemet, s utánadob a kancsó-
nak. A kancsó fölrepült a ház tetejire, én meg zsupsz,
leestem a tornác előtt a földre. A kancsó legurult a
cserepen a háztetőről, lement róla a zománc. Én meg
megkékültem ott a földön. Édesanyám szegény kijűn, én
a földön elnyúlva, mint egy varasbéka.

– Hát te mit csinálsz, Zsuzsika fiam?

Ránéztem édesanyámra, nem mertem szólani, mert
igen szorongatta a sírás a torkomat. A könnyem csorog,
s a számból foly a vér. Édesanyám odajő, megfog, fel-
emel a földről:

– Ó, te Antal fiam, hát muszáj volt így eldobjad ezt a
gyermeket?

Hát megnyomorodik!

– De az ánti istenit a kölykinek! Hát aztán az a kan-
csó mért kell ott álljon üresen? Mért nincs benne víz?

Azt mondja édesanyám:

– Ó gyermekem, sze azt a kancsót én tettem oda üre-
sen, épp kitöltöttem belőle a vizet mind egy cseppig,
mert a konyhában úgy megmelegsik, olyan lesz, mint a
lúg. Szerencsétlen gyermek a reggel elment a kerekas
kútra, hozott két kandér vizet, most igazán nem volt hi-
bás.

– De az ántiját a kölykinek! Tudja, hogy mire jövök
haza, a kancsóban kell legyen a víz.

Édesanyám betakart a surcával, arrébb lép velem. A
surc alól kinézek: édesanyám olyan finoman, szelíden
fenyítette bátyámat:

– Nem kellett volna épp annyira megbüntesd, sze
nem kutya, még gyermek, kicsi szegény!

Na, így aztán odalép bátyám kicsit közelebb. Kinézek
édesanyám surca alól, s mintha a bátyám szemiben
könnyet láttam volna. Hogy az volt, vagy nem, én arra
meg nem esküszök, de nekem jólesett. Kibújok a surc
alól, bátyám letörölte a vért az ajkamról a kerges
kezivel. Én mint a Tisza kutya, ha megsimogatják, meg-
csókoltam a bátyám kezét. Jól esett a simogatás.

Akkor azt mondtam nagy megijedve:

– Ne-ne-nem én i-i-ttam ki a vi-vizet, ne hahara-
gudjon bátyám, má-máskor mi-mindig ho-hoozok vi-
vizet.

Arrébb lépett. Talán még fáj is neki, hogy olyan ke-
ményen megbüntetett, visszaszólt:

– Többet nem verlek meg sohase, ne búsulj!

Lehet hogy megvert, lehet, hogy nem:

– Bátyám, nem az fáj, hogy úgy leestem, hanem
ahogy tegnap levertem a lábujjamról a körömöt, az fáj
jobban...

Még én nyugtattam, mert féltem...

Beke Sándor versei

ERDÉLYI HARANGOK

Farkas Árpádnak

mi lenne,
ha a szó,
a megszokott,
az a velőkbe szivárgott
édesanyátok szava
úgy muzsikálna,
mint egy föl nem hangolt hegedű
vagy hárfa,
vagy a ti sírjaitok árnyékában
nem fülemülék
himnuszai altatnák a ti őseitek csontjait,
hanem fülemülék dáridója dúlna
fölöttük
egy féktelen félhomályban?
Isten fia,
Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum,
miért
e megbontott rend,
miért e köd,
a köd szava,
megint
hallszik a rémes fölkiáltás,
zúg a békétlen nyelv éjszakája,
degenyeg álmok lidércei
nehezednek ránk,
mint az anyanyelvnek fölállított
nyaktilók
egy középkori éjszakában.
Uram,
oldozd fel bűneiket!
De ti,
tüntető magnóliák
magyarul lobogjatok,
mint a Kárpátok s a Tátra fenyői,
mint a bácskai
véres füvek,
mint az ungvári végeken
a kikelet hangja,
mint begyulladt garatok
fölsebzett kiáltása,
mint a legeslegelső szó
a tulipános bölcsőben,
Munkácson vagy Besztercebányán,
Ungváron vagy Kolozsváron,
lobogjatok tisztán,
ti szűz,
ti hazátlan,
ti békésen tüntető magnóliák!

(Székelyudvarhely, 1995)

Úgy hát akkor
én is veled maradok,
kovalens kötéssel
vadság köntösében,
vadak vecsernyéjén,
táncos holdudvarban
gyémánt gyökerekkel.

Leégett a parázs –
Gyantaillatában,
vándortarisznyánkban,
éji falatunkból
mézeskalácsa lett
a mi kis világunk,
idekötöttségünk –

(1979)

NAGYVÁRAD

Sompolyog a Körös. Halál-falevelek zöngicsélnek.
A levegő párájában szunnyadozik a tizenkilencedik
század. És zakatolni kezd a sárga villamos. Döcög
a konflis. Léda párizsi parfümje lebeg a levegőben.
Ady fáradt keze meg-megsimogatja a vénhedt
épületek újrameszelt homlokzatát...
Homályos, idegen arcok sütkéreznek a citrom-
sárga fényben. Balkán ősz uralja a Holnap városát.
Szokatlan ének töri meg a századvég hangulatát.
A Holnap városában másképp énekelnek. Más színű
villamosok törnek meg a csendet. És sokszínű, sokszínű
emberek tömkelege. Ősz van. De mégis annyira
emlékeztető. Annyira képtelen. Annyira mellbevágó.
Annyira fájdalmas. Annyira istentelen. Annyira,
amennyire képtelen minden a gyógyulásra. Ősz van.
És vért köp a lélek a Nagy Vendéglő teraszán.
Olcsó bitter folyik végig a fehér abroszon.
Remegő kezek dédelgetik a pirosító asztalterítőt.
Magyar poéta ujjai simogatják a sebzett önértetet.
Az ideiglenes békét. Kitapogatják a világmindenség
porcikáit. A költészet csigolyáit. A Holnap városában.
Ünnep van mégis itt! Az ősz nem is olyan silány.
A Körös mintha belefolyna a holnap szívébe.
A költészet szívkamráiba. A poéták önkényuralma
kezdődik. Borzong a szellem arisztokráciája.
Szent Mihály napján láthatatlan konflisok töltik be a
város főterét és kiszállnak belőlük a költők és kezét
csókolnak a Körös partján várakozó múzsáknak – – –

(1990)

Néprajzi munkámról már elkészítettem a mérleget. (*Pályakép fénnel és árnyékkal. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 1996*). Ez magába foglalja azt a több mint három évtizedes pályát, melyet mostanig befutottam. Marad azonban az életemnek egy olyan hat éves szegmentuma, melyet – tán véletlenül? tán tévedésből? vagy talán sorsszerűségből? – az újságírással töltöttem el. Ez a periódus 1952-1958-ig terjedt.

De miért „botcsinálta”? Valójában arról van szó, hogy kénytelenségből lettem újságíró, mert a tanügyből úgyszólamint kiraktak volna.

Tehát nem volt más választásom, s mikor felajánlották, hogy újságíró legyek, akkor el kellett fogadnom. Elmentem volna bárhova, csak el a tanügyből, ahol már nagyon meggyűlt a bajom a született „fegyelméletlenségem” miatt, mert nem tűrtem el a megaláztatást – sem pedig véleményemről, saját gondolataimról sem bírtam lemondani.

Másrészt „tévedésből” lettem újságíró, mármint mások tévedéséből. Széki tanárkodásom idején elküldött élménybeszámolóimat riportnak minősítették, sőt nem is akármilyeneknek: hanem színeseknek, érdekeseeknek. S hogy miért volt ez a tévedés? Mármint azoké, akik azt hitték rólam, hogy született riporter vagyok? Hiszen nem gondolhatták meg azt, hogy más élménybeszámolót írni azokról, akik között élek és akik között nap mint nap forgolódok, s megint más dolgok egy-két napos „terepjáró” keretében, idegenben, ismeretlen embereket faggatva írni...

De milyen körülmények között lettem újságíró is, hozzátartozik vallomásomhoz, mely – reményem szerint – nemcsak egyfajta korrajz, de egyben olyan „korrajz” is, amelyben csíráiban már benne voltak a később már kiütözött összes bajok és nyomorúságok. De miért csíráiban? Azért, mert erre a hat évre főleg az volt a jellemző, hogy még hittünk valami csodában, hogy valami új és jó kezdődik. Még hittünk abban, hogy számunkra, erdélyi magyarok számára ez az egyetlen út, lehetőség és esély ahhoz, hogy a megismert román nacionalizmus és sovinizmus ellen megvédjen. Hogy persze naiv hit volt ez? Miért szégyellnők magunkat, mindnyájan beleestünk ebbe, kicsik és nagyok, okosak és kevésbé okosak.

Ez a kötet tehát ennek a némileg eufóriás szakasznak a története. Ám egyben annak is, hogyan ébredünk rá – először csak sejtésszerűen, később már mindinkább megértve – hogy másról van szó: a mindenkor hatalom gonoszságáról és becsapásáról...

E kötet tehát azt a lélektani és politikai görbét jelenti, amelyet, mint újságíró személyesen átéltem: azt a „felvilágosodást”, amelynek nyomán megértettem, hogy magam is manipulált vagyok, sőt ami ennél is fájdalmasabb, nem tudva, tán fel sem ismerve, magam is manipulálok a hatalom érdeke és törvénye szerint.

Megpróbálom tehát akkor önmagam „fejlődését”, alakulását megrajzolni a naivitástól, a teljes „megértésig”. Ám nemcsak erről van szó: azáltal, hogy ezt a kötetet most írom, amikor már minden „kiderült”, bizonyára nem lesz mentes ez a kor/korrajz a kettős tükrözéstől, ahogyan akkor átéltem és ahogyan most látom

régi magamat, régi balhitemet, régi „megvilágosodásomat”, valamint ennek következményeit...

Tisztában vagyok azzal, hogy az olvasót nem érdekelheti annyira az én „fejlődésem”. Viszont miként már az eddigiekből is felsejlik: ez a kötet egyben egy nemzetiség, valamint a mögöttes háttér: az ország és a hatalom kor- és korrajza is egyben.

Ám újságíráskodásomat, pályám és életem ez aránylag rövid szakaszát nemcsak azért cifráztam a „botcsinálta” jelzővel, mert – miként ez a későbbiekben kiderül – egyetlen esély volt valamilyen állásra, hanem azért is, mert mindinkább kiviláglott magam előtt – és természetesen mások előtt is – hogy nem újságírónak születtem. Nem arra kódolt be a természet, hogy színes beszámolót írjak „csodálatos” és „virágzó” életünkről. S ez nemcsak azért, mert tovább mind több ellentmondás gyűlt föl a való életünk és aközött, ahogyan ezt az életünket megéltük... Nemcsak ezért, mert közben felismertem, hogy az önmagunk ámtításának és hazudozásának egy olyan furcsa és szinte anakronisztikus (hogy ne mondjam

Nagy Olga

perverz) hajlandósága alakult ki, hogy láttuk, ami valójában nem létezett. (Legalábbis úgy tettünk, mintha láttuk volna!) Ugyanakkor nem láttuk azt, ami nagyon is látható, érezhető, tapintható volt. Más szóval: fehéren mondtuk a feketét és feketének a fehéret...

Tehát nemcsak azért lettem „botcsinálta” riporter, hanem azért is, mert természetem szerint nem vagyok a hirtelen impressziók embere: kíváncsi vagyok és nyugtalan természetű, így mindennek szeretek utánanézni, mindenben szeretek elgondolkozni. S ez már nagy hiba... Az újságíró a kommunista diktatúrában „impresszionista”, a jelennek, a mának él. Nem töpreng el azon, hogy azok a jelenségek, melyeket észlelni vél hová vezetnek. Vagy, hogy mi van a háttérükben? Engem mindig, néprajzos koromban is, az a bizonyos szellemi-, lelki háttér izgatott, ami láthatatlanul, de ott rejtőzött, lappangott a látható dolgok mögött. A későbbi szociográfusi hajlam már akkor is kiütözött belőlem. S ebből igen sok baj származott a pályán. Az újságíró a kommunizmusban nem kérdez (pláne nem utánpótlás!), hanem hírt ad, mégpedig nem is akárhogyan, hanem ahogyan az élő van írva: lelkesen!

E kötet azzal végződik, hogy e rövid hat éves kísérletezés után hogyan és miért hagytam el a pályát? Már tudniillik az újságírást. Szintén kényszerből. Azt remélem, hogy e rövid hat évi beszámoló alatt sikerült egyben korrajzot adni ezekről az évekről, hiszen – ahogy nevezni szokták – országjáró riporter voltam. Azt remélem, hogy nemcsak a magam alakulását, „fejlődését”, „megvilágosodását” sikerül majd visszaadnom. Vagyis azt, hogyan foszlottak szét a remények és hogyan értették meg (talán jobb ha így mondom: sejtették meg) az új szerepet, amelyet a Hatalom szánt nekünk: önmagunk

feladását. S bár ez szinte sorsszerű kényszerpálya volt, hogyan nyújtott szinte csodával határos módon lehetőséget arra, hogy mégis valamiképpen önmagunk maradjunk.

Pedig hajlamosak vagyunk hinni és állítani azt, hogy az arrogáns hatalom esélyt nem hagyott arra, hogy valamiképpen – tán a csodával határos módon – megőrizzük önmagunkat, saját emberségünket. Hajlamosak vagyunk azt hinni, hogy ezt a kényszerpályát mindenki ugyanúgy futotta be, hiszen ugyanaz a korbács sújtott le ránk és ugyanolyan meghajlott gerinccel, szédelegve, bukdácsolva jártuk be a pályát. Mégis hinnünk kell abban, hogy valamilyen csoda folytán megőrizhettük önmagunkat és becsületünket. Még ha ezt, kijátszva a hatalom éber őrködését, féltve, remegve, titkosan, mintegy „illegálisan” is tettük.

Hinnünk kell abban, hogy ez az esély mégis megadott nekünk.

Egy botcsínálta riporter emlékei

(Részlet)

Összegezeként: az erről az időszakról beszámoló híradás a „nagy változások” koráról, a szocializmusnak képzelt (kikiáltott?) kísérletről, mely gondolkodásom, világlátásom, egész személyiségem alakulása oly nagy hatással volt – még ha inkább negatív előjellel is. Megpróbálom tehát ezt a sok izgalmat és „meglepetést” okozó korszakot visszaidézni, egyben ezen belül jellemezni egyes szakaszait is, kezdve a nagy eufóriától, a biztató jelektől a törékeny illúziókon át, a kérdőjelek megszorodásáig, majd pedig annak felismeréséig, hogy korunkat egy különös és még meg nem fejtett színvakság jellemezte. Nemcsak az, hogy nem ismertünk különböző színeket, hanem csak feketét és fehéret, de abban is, hogy a feketét fehérnek kiáltottuk ki, a fehéret meg feketének.

Persze ez a néhány év még nem derített fényt minden rejtett összefüggésre, viszont a későbbi csalódások (felismerések) csírait már mind magában hordozta.

Mindezt újságírói élményeim keresztül szeretném láttatni sajátos kettős tükrözésben, tehát híradást ígérek a kor jelenségeiről, tüneteiről, ezek azonban az én bensőmben ütköznek meg és törnek meg. Éppen ezért nem ígérek teljesen objektív beszámolót a korról, csupán azt, ahogyan a kor nevelt formált, juttatott el rendre-rendre ahhoz a szilárd meggyőződésemmhez, mely életelvemmé vált: hogy küzdenem kell az ellen, hogy önmagam kifordításával és feladásával manipulálttá és egyben csavarrá váljak egy olyan gépezetben, mely az egyéniségre tör, s amelyben a külön (saját) gondolkodás a legfőbb vétek.

TÖRÉKENY ILLÚZIÓK

*Rövidesen a határok csupán jelképesek lesznek...
Húsz év múlva csupa kis Lenin szaladgál majd körülöttünk...*

(Egy beszéd foszlányai az '56-os évekből)

LÉTFELTÉTELEK AZ ILLÚZIÓKHOZ

A fejezet címe csupán azt akarja jelezni, hogy életemnek arról a szakaszáról kívánok szólni, amikor még átéltem egy eufóriát: minden jó és szép remény lehetséges lesz. És éppen a kommunizmusnak köszönhetően. Az Olvasó máris felkapja a fejét, ugyanis hogyan lehetne „eufóriáról” beszélni ezzel a rendszerrel kapcsolatosan, mely az elmúlt negyven év alatt oly mélységesen kompromitálta magát minden téren. Mégis nemcsak a méltányosság kívánja meg, hogy disztinkváljunk és a kezdeti szakaszt megkülönböztessük a későbbiekétől, hanem az a tény is, hogy én egyfajta vallomást írok, ezért mindenről vallanom kell, ami érzékeltetni tudja azt az utat, melyet életemnek a már említett szakaszán megtettem.

Noha „tiszteltetreméltó” életkorom s hosszú pályafutásom arra készítetett, hogy különböző vallomásokban számoljak be életutamról, így óhatatlanul lesznek bizonyos átfedések is, mégis egyéniségem alakulásához, egyáltalán ahhoz, hogy a későbbiek: az újságíróvá válást érzékeltethessem, szükségesek bizonyos életrajzi adalékok.

Ezzel kell kezdenem, mert minden mindennel összefügg, másfelől pedig, minden ami az emberrel életében, tán haláláig történik, meg volt írva az ifjú években, az akkor megélt élményekben: örömeiben és bánatokban. Ezek lesznek a meghatározóak egy életen át.

Tehát az előzmények. És ezekből is csak azokról szólok, melyek személyiségem alakulását eldöntötték, s ezekből is csak azokról, amelyek a későbbi újságíróban így vagy úgy meghatározó tényezők voltak. Hiszen néprajzos pályafutásomról külön beszámoltam.

Bátyám, Nagy Ödön református lelkész volt életemben az első példakép. Gondolkodó és tiszta ember, akire felnézhettem. Így mindent tőle tanultam. Neki köszönhetem azt, hogy tudomást szereztem Féja Gézaról és arról a drámai könyvről, a Viharsarokról, amely tulajdonképpen vád a létező világ ellen, ahol még százezer hektáros nagybirtokok vannak, miközben zsellérek és cselédek szörnyű nyomorban élnek. És hárommillió agrárproletár volt Magyarországon. (Mert hiszen akár mennyire transzilvánista voltam, miként erről később külön szó lesz, hittem az egységes magyar kultúrában, úgyhogy Féja Géza mellett Veres Pétert olvastam, meg Szabó Dezsőt. Különösen ez utóbbi volt rám rendkívüli hatással, ő ajándékozott meg azzal a valószínű boldogító életérzéssel, hogy tartozom egy közösséghez. S ebben a közösségben is azokkal érzek, akik kiszolgáltatottak, megaláztatottak. Nem tudom, hogy a kisebbségi sors alakította-e ki ezt bennem, de valahogyan ahogy az életem

telt, mindinkább kialakult bennem, hogy van egy mindenkor hatalom (mindegy, hogy nevezzük: ilyen vagy olyan állam!), és vannak a hatalomnak alávetettek. Feljuthetetlen lett számomra Szabó Dezső *A kötelé legendája*. A nyomorult kisembert, aki rokkantan érkezik haza a háborúból, mer panaszkodni, kötélre ítélik, de valamilyen „csoda” folytán a hatalmasságok, a vezetők, a kormány emberei egy belső kényszer nyomán maguknak követelik a kötelet. Bár később megtudtam, hogy az ötletet Szabó Dezső egy indiai legendából merítette, ez semmit sem vont le írásának az értékéből, mely azt juttatta kifejezésre, hogy az ország hatalmasai mindenestől gonoszak és gazemberek. Azt hiszem, a kommunisták sem voltak képesek ilyen maró szatírárt írni a kapitalizmusról.

Aztán ugyanolyan nagy hatással volt rám Szabó Dezső másik maró szatírája, a *Feltámadás Makucskán*, mely újból csak jelképesen mutatta be, hogy a magyar falu nem támadhat fel! Erre vigyáznak az élők, mármint a hatalmasok.

Nem sorolom tovább az Elsodort falut, végeredményben ezek mindegyike azt a hitet erősítette bennem, hogy az úri hatalom és az ezzel járó kiszolgáltatottság gonosz, az alávetettek pedig szenvednek a gonoszság miatt.

Ez az egyik alapvető létérzésem, mert így is nevezhetném, nagyban hozzájárult ahhoz, hogy komolyan vettem azokat az „ígéreteket”, melyek később, a „felszabadulás” éveiben egy új világról elhangzottak.

Egyéniségem kialakulásának másik nagy meghatározója az a transzilvanizmus volt, mely elhitette velem, hogy az a kényszerpálya, amit Trianon reánk mért, méltó módon elviselhető! Hogy csak rajtunk áll, hogy a pusztán is a semmiből teremtsünk magunknak saját kultúrát, saját irodalmat, saját művészetet. Mindegy most már, hogy ez valóban nem is lehetséges, hiszen akár mennyire tiltott dolog volt az „anyaországgal” való kapcsolat. Ezt nem lehetett megszüntetni. Másfelől pedig maga a transzilvanizmus egyfajta mítosz volt, s a mítoszok mindig veszedelmesek valamiképpen: mert pont attól a nyitottságtól, a másságtól, a különbségtől zárják el a lelket és a szellemet, amely nélkül nem élhet.

A zártság különben is veszedelmes, hiszen a fejlődés, az alakulás a Lét kemény törvénye: ezért az állandó újat, bárhol is jön, bele kell kalkulálnunk az életünkbe. Mégis, akkori megsérült lelkünknek egy, a sorstól ránk kényszerített kényszerpályán ez a hit megtartó erőként működött!

Harmadik nagy és meghatározó létélményem az volt, hogy Mezőpaniton, apám őseinek falujában nőttem fel. Bár erről többször is kényszerűen vallottam, fel kell idéznem most is, mivel mindent ezáltal értettem meg: azt ugyan, hogy az európaiság, a nyitottság mit jelent. Hiszen Mezőpanit mintája volt annak, hogy egy falu lehet művelt, olvashat újságokat, nem zárkózik el a várostól érkező tudástól. Sőt szomszjasan olvas, hogy tanuljon. És Dániáról, „a gazdag parasztok országáról” veszi a példát, hogy minden télen gazdasági tanfolyamokra jár, hogy vetőgéppel, csak nemes vetőmagot vet el és ezáltal

rekordtermést ér el, és nem a szennyos tarisznyából veti a gabonát, mint később Széken tapasztaltam.

Szükséges volt, hogy itt ebben a vallomásban is írjak Mezőpanitról, mert valójában Panit értette meg velem később, amikor már „felvilágosodottnak” hittem magam, hogy ez a rendszer milyen végzetes hibát követett el, amikor kulákká minősítette a kis- és középgazdákat. Általuk, az ő sorsukból értettem meg, hogy a kommunista rendszer valójában üldözi a szaktudást, általában azt a tudást, ami nem fér bele saját ideológiájába. De ne siessünk előre. Egyelőre még ott tartunk, hogy milyen előzmények után jutottam el Székre, amely valójában közvetlenül „segített” ahhoz, hogy újságíró legyek.

SZÉKRE KERÜLÖK

Nem térek ki ezúttal arra, hogyan és miért kerültem Székre, hiszen erről már Gyónás című könyvemben is beszámoltam. És most nem személyes és családi élményről emlékezem, hanem arról, hogyan is váltam újságíróvá.

Kezdem tehát azzal a döbbenettel, amelyet Széken éreztem, amely mindenben ellentéte volt annak, amit én Mezőpanit után szépet és jót a faluról hittem és vallottam. Bármennyire próbálok tárgyilagos lenni, a döbbenetemet a másság miatt nem tudom zsenge fiatalságom, illetve a megszépítő távolság számlájára írni. Ahogy telt az idő, mindinkább megértettem, hogy a széki út és fejlődés nem a falu esélyének útja, hanem a falu csődje. A falu szájáról, esélyeiről már érett fővel és sok tapasztalattal meg is írtam ezt egyik tanulmányomban.

De vegyük csak sorjába az eseményeket! Ha jól gondolom, az első benyomásom mégis mint minden néprajzosnak, az ámulat volt, hogy ez a falu szenvedésből, melyet az évszázadok során átélt, milyen csodálatos népzenei gyöngyözőtt ki magának. De nem írok erről, hiszen annyian – nagy zenetudósok: Lajtha, Kodály, Jagamas János, kortársam, Almási István, Kallós Zoltán – elemezték Széket. (Ne felejtsük: az egész táncház-mozgalom Székről ered. Maga a táncház szó is széki.)

Aztán ne legyek háládatlan Szék iránt, magam is több mint hétszáz prózai anyagot gyűjtöttem s olyan csodálatos mesemondót találtam, mint Győri Klára, aki egész pályafutásomat meghatározta.

Tehát ezek voltak az első benyomások. Azonban mint tanító hamarosan rá kellett döbbenem a jelenségek ellentmondásosságára. A széki állapotok feladták nekem a leckét: hogyan igazodjam ki furcsa ellentmondásosságban, abban ugyanis, hogy ez a sok szépséget termelő falu ugyanakkor rekordot vezet az analfabetaságban. És ez a sok izgalmat, keserűséget és munkát igénylő felismerés azonnal jelentkezett, mihelyt tanítói munkámat elkezdtem. Mert így kezdtem el a pályát: érettségi, majd egy évi teológiai tanulmány után tanítói diplomát is szereztem. Ekkor kezdődtek a gondok: a gyermekek nem jöttek iskolába. Egyszerűen: Széken ez nem volt szokás.

Nagy Irén

CSÁNGÓASSZONY A BÚCSÚN

Messziről jő. Le hegyről, hegyre fel.
„Óh, áldott Szűzanya!” – énekel.
Hangja fakó. Koptatta gond, bánat.
Vigaszt keres itt. Talán találhat.
Mily nagy a templom. Hátul leül.
A szélen már. Még nem egyedül.
Fényes a szobor fenn. Vágyik oda.
Hosszasan térdepel. Késne a csoda?
Félhomály van benn. Éj lesz odakint.
Oldalt egy feszület. Reátekint.
Ott függ a Jézus. Töviság a fején.
Ő nézi, nézi: Ó, a szegén!
Elszunnyad későre. Riadva int:
Sír a Szűzanya! Jaj! Könnyez megint!

HAZAFELÉ ALKONYATKOR

Édesapámnak

Zizzenő széna, döccenő szekér
a dűlőúton kanyarog tova,
előtte a gazda mendegél,
bakancsán ujjnyi az út pora.
Hátrakulcsolt csontos két ökle,
ujjai közt ostor nyelet forgat,
mögötte kocog két almásszürke
s nagyokat bólint minden bokornak.
Körötte nagy, hallgatag mező,
sehol közelben teremtet lélek,
ismeri a nyugvó nap, s a kelő,
fényt szór rá a hallgatag ég fent.
Halad az ember, halad a szekér,
föld művelője Ő, föld Ura,
árnyéka csaknem az égig ér,
az estével együtt ér haza.

HONVÁGY

Érkezik a nyár, és elfog, érzem,
valami különös vágyakozás:
szeretnék látni, bolyongva messze,
napfényben fürdő kukoricást.

Jó lenne nézni egy templom tornyát,
s megvárni, míg harangszó csendül.
Érezni, élni a falu csendjét,
domb hajlatánál, egyedül.

S jó lenne várni, egyre csak várni
valami meghitt csodára ott,
tán a lelkembe még belelopná
fényét a nap, az útravalót.

SZÉKELY ÚTKERESŐ

Irodalmi és művelődési folyóirat
1990-ben alapította: Beke Sándor
Megjelenik Székelyudvarhelyen

Főszerkesztő:

Beke Sándor

Szerkesztőség:

Csire Gabriella

Kozma Mária

Róth András Lajos

A lap fő munkatársai:

Beregszász (Kárpátalja): Penckőfer János

Brassó: Lendvay Éva, Szenyei Sándor, Ugron Levente

Budapest: Bakay Kornél, Balázs Géza, Csiki László,
Domonkos János, Görömbei András, Gyárfás Endre,
Nagy Gáspár, Páll Szilárd

Bukarest: Barabás István, Cseke Gábor, Éltés Enikő

Csikszentdomokos: Nagy Irén

Csikszerege: Forró Miklós, Kardalus János,
Kelemen Katalin, Szócs János

Halmaj (Magyarország): Cseh Károly

Kibéd: Ráduly János

Gbelce (Csehszlovákia): Liszka József

Gyimesközéplek: Tankó Gyula

Kolozsvár: Ábrahám János, Balogh Edgár, Benkő András,
Cseke Péter, Csomortáni Magdolna, Egyed Ákos,
Ferenczi István, Fodor Sándor, Gábor Dénes, György Zsuzsa,
Imreh István, Jancsik Pál, Keszeg Vilmos, Marton Lili,
Murádin László, Nagy Olga, Tőkés István

Margitta: Papp Attila

Marosvásárhely: Barabás László, Gergely Róza,
Kovács András Ferenc, Tóth István, Török László

Miskolc: Hajdú Gábor, Horpácsi Sándor

Nagyszalonta: Dánielisz Endre

Nagyvárad: Fábíán Imre, Gittai István, Jakobovits Miklós,
Pataki István, Szücs László

Sepsiszentgyörgy: Mészely József, Veress Dániel,
Zsigmond Győző

Székelykeresztúr: Gálfalvi Sándor, Fekete János, Fülöp Lajos

Székelyszentlélek: Bálint László, Balázs Dénes

Székelyudvarhely: Ferenczi Géza, Hubbes Éva,
Komoróczy György, Kovács Sándor, Lőrincz György,
Lőrincz József, P. Buzogány Árpád, Szabó Barna,
Vofkori György, Vofkori László

Temesvár: Deme János

Zilah: László László

Zürich (Svájc): Csihák György

Kiadja az Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó

Felelős kiadó: **Beke Sándor**

Kereskedelmi igazgató: **Beke Klára**

Számítógépes szerkesztés és tördelés: **Erdélyi Gondolat**

A szerkesztőség postacíme:

4150 Székelyudvarhely, Tamási Áron u. 87, HR megye

Telefon: **00-40-66-212703**

Folyóiratunk kapható Erdély könyvesboltjaiban

Megrendelhető a szerkesztőség címén

Nyomtatva az **Erdélyi Gondolat Nyomdája** Székelyudvarhelyen

Felelős vezető: **Beke Sándor** igazgató

Elmondottam már néktek a Szent Anna-tó regéjét. De még azt nem mondottam el, hogy régesrég, sok száz esztendővel ennekelőtte, tündérek is laktak e tóban, akik esténként feljöttek a tó színére, ottan játszottak, enyelegtek, közbe-közbe énekeltek olyan szépen, olyan édesen, hogy aki hallotta, azt hitte, mennyből leszállottak az angyalok, azok énekelnek.

A földi népek azonban kápolnát építettek a tó partjára Szent Annának az emlékeztére s honnét, honnét nem, szereztek egy olyan harangot, melynek a hangja szebb volt, ezerszerre szebb a tündérek hangjánál. Egy barát lakott a kápolnában s ez nemcsak reggel, délben, este, de éjfélkor is meghúzta a szépen csengő harangot. Mikor a tündérek meghallották a harang csengését, mintha csak egyszerre megnémultak volna, torkukon akadt az ének, nem fogta többet a játék sem, az enyelgés sem, szomorúan, haragosan szállottak alá a tó fenekére.

Ettől az órától fogvást nem volt nyugodalma a tündérek királynéjának.

– Hallod-e, – mondta a szolgájának, a hétsinges szakállú törpének, – hozd el nekem azt a harangot, különben nem lesz itt maradásod.

Mondta a hétsinges szakállú törpe: – Ne búsulj, királyné, még ma éjjel elhozom azt a harangot.

Amint esteledett, alkonyodott, kiment a tóból, be az erdőbe. Ment, mendegélt s egyszerre csak tűzvilágot látott. Odamegy, hát egy pásztorlegényecske hever a tűz mellett.

– Jó estét, szegény juhászlegény.
– Adjon Isten, hétsinges szakállú törpe!

– Hallod-e te, szegény juhászlegény, egyet mondok s kettő lesz belőle.

– Hallom, hétsinges szakállú törpe, hallom.

– Azt mondom én neked: lopd el a kápolna harangját s annyi aranyat s ezüstöt adok érte, hogy az unokád unokája is hatlovas hintón járhat.

Nem szólt erre a juhászlegény egy jó darabig, gondolkozott: tegye-e, ne-e, de mégis csak rosszra fordult a gondolatja s mondta:

– Jól van, hétsinges törpe, ellopom a harangot.

Még az éjjel el is lopta, a törpének odaadta:

– Nesze, vigyed. Hol a pénz?
– Ott van annak a fenyőfának a tövében, ni!

Csakugyan ott is volt a temérdek arany s ezüst annak a fának a tövében,

amelyikre a törpe mutatott. Felveti a vállára nagy nehezen a zsákot (mert abban volt a pénz) s elindul a szállása felé, de ím, ahogy egyet lép, lesüpped térdig; még egyet lép, lesüpped derékig; még egyet s lesüpped mellig. Haj, teremő szent Istenem, megijed a juhászlegény szörnyűségesen, ledobja a zsákot, nagy ügyel-bajjal kimászik a süppedékből, szalad a tűzhöz, lefekszik, de feküdt: nem jött a szemére álom....

Reggel harangozni akart a barát s hát volt szépen csengő harang, nincs szépen csengő harang. Megy a juhászlegényhez s mondja neki könnybelábadt szemmel:

BENEDEK ELEK

A KÁPOLNA HARANGJA

– Hallgass ide, juhászlegény! Ellopták a szépen csengő harangot! Ugyan nem vetted-e észre, ki járt erre?

– Nem vettem észre, szent atyám – mondotta a juhászlegény, de nem mert a barát szemébe nézni.

– Jól van... ez így annyiban maradt. A népek más harangot öntettek, de annak rekedtes volt a hangja s esténként, mikor a barát meghúzta, feljöttek a tündérek a tó színére, mindenféle csúfondáros verseket kiabáltak a kápolna felé.

Halljátok csak, hogy csúfolódtak:

Gingalló,
Szent ajtó,
Főzz kását!
Nincsen só,
Ha nincs só,
Kérj mástól.
De nem ád!
Ha nem ád,
Vágd pofon,
Giogalló, gingalló!

Majd megszakadt a szíve a szegény barátnak, amint ezt az istentelen csúfolódást hallotta. De még a juhászlegénynek sem volt nyugodalma.

– Egy életem, egy halálom, – mondotta magában, – visszakerítem a harangot.

Egy este aztán, amikor fel szoktak jönni a tündérek, a tó mellé terelte a nyáját, ottan összekötözte a berbéceknek a szarvát a azt mondta nekik:

– Amikor én azt mondom: Ó Mária, Jézus neve! belekapaszkodom a farkatokba s ti csak húzzatok engem.

Azzal leült a tó partjára, a lábát a vízbe lógatta s várta, hogy jöjjön a tündérek királynéja.

Hát csakugyan felbukkan a tó közepén. A tündérkirályné aranyhajas feje s hogy meglátta a juhászlegényt, hívta, hivatgatta, édes szókkal csalogatta:

– Jere ide, jere, jó dolgod lesz itten.

Visszafelelt a juhászlegény:

– Jer ide te!

A tündérkirályné kiúszott a tó partjára:

– Ha te nem jöttél, eljöttem én.

Jere velem, nem bánod meg.

Nyujtotta a kezét a juhászlegénynek, a juhászlegény is az övét, aztán egyszerre húzni kezdték egymást: a tündér a juhászlegényt be-, ez a tündért kifelé.

No most, melyik az erősebb? Akár hiszitek, akár nem, a tündér volt az erősebb: berántotta a juhászlegényt a tóba.

De ebben a pillanatban a legény nagyot kiáltott:

– Ó Mária, Jézus neve! – s egyik kezével a berbécek farkába kapaszkodott, a másikkal megfogta a tündérkirályné kezét. A berbécek nekihozakodtak s egyszerre kirántották a gazdájukat is, a tündérkirálynét is a tóból.

– Eressz el! Eressz el! – könyörgött a tündérkirályné.

– Elébb add vissza a szépen csengő harangot.

– Csak azt ne kérd, kérj akármit. Adok még aranyat, ezüstöt, többet, amennyit adtam.

– Nem kell nekem. sem aranyad, sem ezüstöd, kell nekem az én lelki üdvösségem. Add vissza a harangot.

Mit volt, mit nem tenni, a tündérkirályné lekiáltott a tó fenekére:

– Hé, hétsinges szakállú törpe, hozd fel a szépen csengő harangot!

Egy pillanat sem telt belé, jött a törpe a haranggal. Akkor aztán a juhászlegény eleresztette a tündérkirálynét s szaladt a haranggal a kápolnába. Egyszeribe visszatették a helyére s éjfélkor ismét megcsendült a szépen csengő harang. A tündérek, ahogy meghallották a harang szavát, nagy sírással, jajgatással elköltöztek a tóból, hová, merre, a jó Isten tudja, – többet itt senki lélek nem látta őket.